International Journal Of Turkish Academic Studies

Vol. 6 • Num. 2 • December 2025

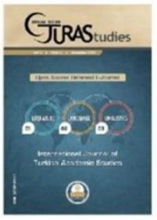

Tür: Araştırma Makalesi **Kabul Tarihi:** 18 Kasım 2025
Gönderim Tarihi: 15 Ekim 2025 **Yayımlanma Tarihi:** 31 Aralık 2025
Atıf Künyesi: Mengi, Nesrin – Yılmaz, Kudret Yaren (2025), "Cemil Kavukçu'nun "Kovan" Öyküsünde Freudyen Tekinsizli k Unsurları" **International Journal of Turkish Academic Studies (TURAS),** C. 6, S. 2, s. 220-239.

"CEMİL KAVUKÇU'NUN "KOVAN" ÖYKÜSÜNDE FREUDYEN TEKİNSİZLİK UNSURLARI"

Nesrin MENGİ[1]
Kudret Yaren YILMAZ[2]

10.54566/turas.1804089

ÖZ

Modern Türk öykücülüğünde gündelik hayatın sıradanlığını psikolojik çözümlemelerle buluşturan yazarlar arasında Cemil Kavukçu (1951) özel bir yere sahiptir. Kavukçu, bireyin modern yaşamın tekdüzeliği içinde yaşadığı sıkışmışlık, yabancılaşma ve içsel çözülme deneyimlerini yalın ama yoğun bir dille işler. Bu çalışma, çağdaş Türk edebiyatının önemli

[1] Doç. Dr., Mersin Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ncanbek@mersin.edu.tr, ORCİD 0000-0002-7834-9347

[2] Yüksek Lisans Mezunu, yarenyigitalp4@gmail.com ORCİD 0009-0007-5280-048X

yazarlarından Cemil Kavukçu'nun *Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak* (2009) adlı kitabında yer alan "Kovan" öyküsünü, Sigmund Freud'un "tekinsizlik" (das Unheimliche) kuramı temelinde incelemektedir.

Çalışmada, tekinsizlik kavramının tarihsel ve felsefi arka planı ele alınmış, Schelling ve Heidegger gibi düşünürlerin kavramı varoluşsal ve ontolojik boyutlarıyla yorumlayışları tartışılmış, Freud'un psikanalitik yaklaşımıyla kurduğu kavramsal süreklilik ve ayrışma noktaları ortaya konulmuştur. Freud'un "Das Unheimliche" (1919) metninden hareketle, tekinsizliğin temel göstergeleri olan bastırılmış olanın geri dönüşü, benzerlik ile fark arasındaki belirsizlik ve tanıdık olanın yabancılaşması gibi unsurlar belirlenmiş, bu unsurlar "Kovan" öyküsüne uygulanarak çözümlenmiştir.

Kavukçu'nun "Kovan" öyküsünün gündelik yaşamın sıradanlığı içinde bastırılmış duyguları, gizli korkuları ve içsel çatışmaları açığa çıkardığı görülmüştür. Öykü, Freudyen anlamda tekinsizlik estetiğini biçim ve tematik düzeyde yeniden üreten bir anlatı olarak değerlendirilmekte ve Türk edebiyatında tekinsizlik temelli anlatı biçimlerinin özgün örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Freud, Tekinsizlik, Psikanaliz, Cemil Kavukçu, Türk Öyküsü.

FREUDIAN UNCANNY ELEMENTS IN CEMİL KAVUKÇU'S SHORT STORY "KOVAN"

ABSTRACT

Among writers in modern Turkish short story writing who combine the ordinariness of everyday life with psychological analysis, Cemil Kavukçu (1951) occupies a special place. Kavukçu explores the experiences of confinement, alienation and inner disintegration that individuals undergo within the monotony of modern life, using a simple yet intense language. This study examines the story 'Kovan' from the book Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak (2009) by Cemil Kavukçu, one of the important writers of contemporary Turkish literature, based on Sigmund Freud's theory of 'the uncanny' (das Unheimliche).

The first section of the study examines the historical and philosophical background of the concept of uncanniness, discussing how thinkers such as Schelling and Heidegger interpreted the concept in its existential and ontological dimensions, and highlighting the conceptual continuities and points of divergence established by Freud's psychoanalytic approach. The second section, drawing on Freud's text 'Das Unheimliche' (1919), identifies

the fundamental indicators of uncanniness, such as the return of the repressed, the uncertainty between similarity and difference, and the alienation of the familiar. These elements are then applied to and analysed in the story “Kovan”.

Kavukçu's story “Kovan” has been seen to reveal suppressed emotions, hidden fears and internal conflicts within the ordinariness of everyday life. The story is regarded as a narrative that thematically reproduces the aesthetics of uncanniness in the Freudian sense and stands out as one of the original examples of uncanny-based narrative forms in Turkish literature.

Keywords: Freud, The Uncanny, Psychoanalysis, Cemil Kavukçu, Turkish Short Story.

GİRİŞ

Modern insanın iç dünyasındaki çatışmalar, bilinç ile bilinçdışı arasındaki geçişkenlikler ve rasyonel dünyanın görünürdeki bütünlüğünü bozan duygulanımlar, modern edebiyatın en önemli temalarından biridir. Özellikle Freud sonrası edebiyatta, anlatının yalnızca görüneni değil, bastırılmışı, unutulmuşu ve inkâr edileni görünür kılma çabası belirginleşmiş bu çaba, anlatı biçimlerinde yapısal dönüşümler yaratmıştır. Bu dönüşümün merkezinde yer alan kavramlardan biri hiç kuşkusuz, Freud’un 1919 tarihli “Tekinsiz” adlı makalesinde sistematik olarak ele aldığı “tekinsizlik” kavramıdır. Freud, bu kavramı gündelik yaşamda tanıdık ve sıradan olanın bir anda yabancı, rahatsız edici ve korkutucu bir hâl almasıyla ortaya çıkan duygulanım biçimi olarak tanımlar. Bu tanım, tek başına psikolojik bir tepki olarak değerlendirilemez. Aksine, tekinsizlik, bastırılmış olanın geri dönüşüyle, öznenin gerçeklik algısında bir sarsıntı yaratan estetik ve ontolojik bir kırılma anıdır.

Freud’un tekinsizlik kavramı yalnızca psikanaliz kuram ışığında ele alınmamalı, aynı zamanda estetik, kültürel ve edebî bağlamlarda da etkileriyle birlikte düşünülmelidir. Freud’un tekinsizlik üzerine kaleme aldığı makalenin önemli bir kısmının edebiyatla, özellikle de E.T.A. Hoffmann’ın “Kum Adam” (Der Sandmann) adlı öyküsüyle ilgilenmesi tesadüf değildir. Freud, tekinsizlik duygusunun en güçlü örneklerinin kurmaca metinlerde belirdiğini ifade eder. Freud yalnızca bireysel ruhsal yapıların edebî formlar içinde tekinsizlik aracılığıyla okunabileceği ve çözümlenebileceği yönündeki yaklaşımını ortaya koyar. Dolayısıyla Freud, edebiyatta tekinsizliğe özgü bir alan açarak edebî anlatının bilinçdışı süreçlerin temsil alanı olduğu fikrini kuramsallaştırmış olur. Bu yaklaşım, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren edebiyat kuramında psikanalitik

okumaların yaygınlaşmasına ve tekinsizliğin estetik bir strateji olarak ele alınmasına vesile olmuştur.

Freud'un açtığı bu alan hem dünya edebiyatını hem de Türk edebiyatını oldukça güçlü bir şekilde etkilemiştir. Türk edebiyatında bu etkinin yoğun bir şekilde görüldüğü isimlerden biri de Cemil Kavukçu' dur. Cemil Kavukçu her ne kadar günlük yaşamdan kesitler sunuyor gibi görünse de öykülerindeki katmanlı yapının psikanalitik kavramlar ve teorilerle örüldüğü de dikkati çeker. Bu yapı içerisinde en çok göze çarpan kavram Freud'un tekinsizlik kavramıdır.

Kavukçu'nun bütünüyle tekinsizlik bağlamında değerlendirilecek öykülerinden biri "Kovan" öyküsüdür. Öykü, sıradan bir bireyin gündelik yaşam deneyimlerini yansıtırken anlatının derin yapısında öznenin bastırılmış arzuları, travmatik belleği, çözülen kimlik yapısı ve karanlık arzuları ile örülmüş tekinsiz katmanlar bulunmaktadır. Freud'un ortaya koyduğu başlıca tekinsizlik kodları - bastırılanın geri dönüşü, tekrarın tekinsizliği, mekânsal yabancılaşma, düşsel düşünme biçimleri, ikizlik ve bölünmüş benlik, ölümle karşılaşma, rüya-gerçek sınırının silinmesi, entelektüel belirsizlik - Kavukçu'nun kurgusunda güçlü biçimde öne çıkmaktadır.

Kavukçu'nun dili, karakterleri, mekân kullanımı ve olay örgüsü gibi unsurların her biri, tekinsizlik hissinin üretimine katkı sağlayacak şekilde kurgulanmıştır. Bu yönüyle Kavukçu, sıradan olanın içine yerleşmiş olağan dışı gerilimleri ifşa ederken aynı zamanda modern bireyin çözülen benliğini ve gerçeklikle kurduğu sorunlu ilişkiyi psikanalitik bir düzlemde ortaya çıkarır.

Bu çalışma, Freud'un tekinsizlik kavramının edebiyatla olan ilişkisinin yalnızca bir içerik benzerliğinden ibaret olmadığını, aynı zamanda bir anlatı stratejisi olarak benimsendiğini öne sürmekte ve "Kovan" öyküsü bu açıdan yeniden değerlendirilmektedir.

Tekinsizliğin Kavramsal Temelleri ve Düşünsel Boyutları

Tekinsizlik kavramı hakkında çok uzun bir süre herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bununla birlikte kavram hakkında ilk yorum 1835 yılında *Mitolojinin Filozofisinde* isimli eserde Yunan mitolojisi ve tanrılarını irdeleyen Friedrich Wilhelm Joseph Schelling tarafından yapılmıştır. Schelling karanlıkta kalması gereken ama gün ışığına çıkmış olan her şeyi tekinsiz olarak tanımlar. Bu ilk yorumla birlikte tekinsizlik günümüze kadar eleştirel, edebî, felsefi ve politik birçok düşüncenin alanına girmiştir. Nietzsche, Heidegger, Wittgenstein, Lacan, Derrida başta olmak üzere farklı alanlardan isimler hem kavram

hakkında yorumlarda bulunmuş hem de düşüncelerini nitelerken kavramdan yararlanmışlardır.

Nietzsche, *Güç İstenci* adlı kitabına ''Nihilizm kapıya dayandı, bütün konukların bu en tekinsizi nereden geldi?" (Nietzsche, 2002: 22) diyerek başlar. Bu tanımlamada tekinsizlik yabancı ya da korkunç bir şey gibi değerlendirilebilir, ancak Nietzsche'nin bu değerlendirmesi Ken Gemes tarafından şu şekilde yorumlanmıştır:

> ''Muhtemelen kitlesi için nihilizmin, ilk bakışta uzak ve yabancı ve aynı zamanda daha derinlerde, belki de henüz açıkça ifade edilmemiş bir şekilde son derecede yakın ve tanıdık olduğunu fark etmiştir. Kitlesine yabancıdır çünkü onlar doğruluğa, nesnelliğe, bilime, eğitime, ilerlemeye ve diğer Aydınlanma ideallerine değer vererek kendilerinin sağlam, derinlemesine benimsenen değerlere sahip olduklarını düşünürler. Nihilizm bir şekilde tanıdıktır çünkü Aydınlanma idealinin temelini oluşturan talep, tüm varsayımların akıl testi ile karşılaşması talebi, tutarlı bir şekilde uygulandığında bu değerleri hatta tüm değerleri sorgulayan bir test olduğu konusunda tamamlanmamış bir duyguya sahip olacaklardır" (akt. Yağcı, 2021: 33).

XX. yüzyılda kavrama yer veren en önemli isimlerden biri olan Heidegger, sanat eserinde hakikate ulaşma arayışı ile ilgili *Sanat Eserinin Kökeni* adlı çalışmasında "Var olan tanıdıktır, güvenilirdir ve açıktır. Aslında açık olan açık değildir, açıktan ziyade, tekinsizdir." diyerek gerçekliği tanımlamada kavramdan yararlanmıştır.

Kavram hakkındaki bir diğer önemli yorum ise Carl Gustav Jung'a aittir. Jung, tekinsizliği bireysel bastırma yerine kolektif bilinçdışı perspektifinden ele alır. Jung'a göre, tekinsizlik, bireyin kendi gölge arketipiyle, yani reddettiği ve bilinçdışına ittiği karanlık yönleriyle karşılaşmasından kaynaklanır (Jung, 1959: 144).

Tekinsizlik kavramına güncel bir yaklaşım getiren Jacques Lacan ise Freud'un tekinsizlik kavramından hareketle Fransızcada iç ve dış sözcüklerinden türetilen Extimite sözcüğünü kullanır. "Extimite (dış - yakınlık) içerisi kadar dışarıda meydana gelenlere vurgu yapmasıyla iç ve dış arasındaki sınırların silikleşmesi sonucu ortaya çıkan etki, korku ve kaygıdır" (akt., Ümer, 2014: 16).

Jacques Derrida'nın kavram hakkında yaptığı yorum ise kavramı farklı bir bakış açısıyla ele almaktadır. Jacques Derrida, *Spectres of Marx* adlı eserinde "hauntology" kavramını geliştirerek tekinsizliği ontolojik bir ayrışma olarak ele alır. Derrida'ya göre, tekinsizlik, geçmişin ve şimdinin birbirine karıştığı bir durumdur. Bu, varlık ve zamanın ayrıştığı bir ontolojik boşluk yaratır (Derrida, 1993: 156).

Julia Kristeva ise tekinsizliği, dışlanmış olanla bağlantılı bir kavram olarak tanımlar. Kristeva, özellikle *Powers of Horror* adlı eserinde, tekinsizliğin, bireyin toplumsal normlardan dışlanmış bir figürle karşılaşması durumunda ortaya çıktığını savunur. Kristeva, bu dışlanmış figürün bilinçdışındaki korkularla ilişkilendirilebileceğini ve birey için yabancılaşmayı tetikleyebileceğini belirtir. Kristeva'nın yaklaşımı, tekinsizliğin sadece bireysel bir kavram olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir dışlama deneyimiyle bağlantılı olduğunu gösterir (Kristeva, 1982: 10- 13).

Tekinsizlik kavramı hakkında değinilmesi gereken önemli bir yorum da Ludwig Wittgenstein'e aittir. Wittgenstein, dilin anlamını kullanım ile tanımlar. Bir kelimenin anlamı, onun kullanım biçimiyle şekillenir. Bu, dilin herhangi bir kelimesinin her zaman belirli bir belirsizliğe sahip olmasına neden olur (Wittgenstein, 2023: 13). Her ne kadar dilin anlamı toplumsal bir pratiğe dayansa da bu toplumsal açıdan kullanılan dilin bazen belirsizlikler ve tekinsizlikler barındırması kaçınılmazdır.

Tekinsizlik kavramı, özellikle dildeki bu belirsizliklerin ve karmaşıklıkların insanlar üzerindeki etkisini açıklamak için kullanılabilir. Dil, bazen anlaşılmaz ya da belirsiz olduğunda, tekinsiz bir hava yaratabilir. Bu noktada Wittgenstein'ın, dilin anlamını kurallarla ve sürekli bir tekrar aracılığıyla tanımlaması, dilin temel işlevinin bu tekrarlarla şekillenen bir toplumsal oyun olması gerçeğiyle birleşir, ancak bu tekrarlayan oyunlarda anlamlar bazen kaybolur, anlamın sınırları belirsizleşir ve ortaya çıkan belirsizlik, tekinsiz bir durum yaratabilir (Wittgenstein, 2023: 20).

Tanıdık Olanın Yabancılığı: Freud ve Tekinsizlik Kavramı

Tekinsizlik kavramı hakkında yapılan ilk kapsamlı çalışma ise Sigmund Freud'un 1919 yılında kaleme aldığı "Tekinsiz" (Das Unheimliche) isimli makalesidir. Freud bu çalışmasından önce tekinsizlik kavramına ilk olarak 1912-1913 yıllarında Imago dergisinde bir makale dizisi olarak yayımlanan sonra kitap haline gelen *Totem ve Tabu* kitabında yer vermektedir.

Freud tekinsizlik kavramını kısaca "korku yaratan şeylerin eskiden beri bilinen ve yabancı olmayan bir şeye geri uzanan türü" olarak tanımlamıştır (Freud, 2016: 326). Freud bu çalışmada tekinsizliğin ne anlama geldiğinin daha iyi anlaşılması ve kavramı netleştirmek için en temelden başlayarak tekinsizlik kavramının birçok farklı dilde ne anlama geldiğini araştırır. Araştırma sonuçlarını da çalışmasını ekler. Çalışmasının başlangıç noktasını oluşturan bu kısımdan sonra tekinsizlik kavramının farklı dillerdeki birçok anlamına rağmen kavramı asıl karşılayan anlamın birbirinin zıttı olan iki kelimeyle ifade

edilebileceğini öne sürer. Bu kelimeler Almanca "heimlich" ve "unheimlich" kelimeleridir. Heimlich kelimesi eve ait olan, yabancı olmayan, bildik anlamına gelirken unheimlich tam zıttını ifade eder. Gizli, başkalarının bilmemesi için gözden kaçırılandır. Freud bu iki kelimenin anlamsal olarak birleşimiyle aslında tekinsizliğin anlamının ortaya çıktığını iddia eder. "Tekinsiz gerçekte yeni ya da yabancı bir şey değil ama akıl için bildik ve köklü olan ve yalnızca bastırma süreciyle akla yabancılaştırılmış bir şeydir" (Freud, 2016: 347).

Freud çalışmasının ilerleyen bölümlerinde tekinsizliğe nelerin yol açabileceğinden ve tekinsizlik kodlarından bahseder. Bu kısımda verdiği detaylı bilgilerin ardından ise çalışmanın en önemli noktası olan ve çalışmayı psikanalizin alanından çıkararak başta edebiyat olmak üzere birçok alanda etki yaratacak o kısma gelir. Psikanalitik yöntem, tekinsizlik ile kurmaca dünyasında yer alan tekinsizlik kavramının birbirinden farklı olduğunu öne sürer. Çalışmanın bu önemli bölümünde kurmaca dünyasındaki tekinsizlik kavramının etki alanının oldukça geniş olduğu, kurmaca dünyadaki belirli türlerle olan ayrımı, yazarın yaratıcılığının kavramı nelere dönüştürebileceği gibi pek çok kısmı detaylı bir şekilde örnekler vererek anlatır. Çalışmasını kapsamlı hale getiren ve etki alanının artmasını sağlayan da bu bölümlerdir aslında. Dolayısıyla tekinsizlik her ne kadar psikanalize dair bir kavram olsa da Freud bu kavramı sadece psikanalizle sınırlandırmamış edebiyat alanında da kavramı açıklayarak kurmaca metinlere psikanalitik bir bakış açısının yolunu açmıştır.

Tekinsizlik kavramı ilk kullanıldığı 1835 yılından günümüze kadar birçok farklı şekilde yorumlanmış, başta psikanaliz olmak üzere edebiyat, felsefe, politika, ekonomi gibi farklı alanların konusu olmuştur. Freud'un 1919 yılında kaleme aldığı çalışması ise kavramın yalnızca net bir şekilde anlaşılmasını sağlamakla kalmamış etki alanını da arttırmıştır. Bütün bunlarla birlikte Freud'un bu çalışmasının en çok etkilediği alanın şüphesiz edebiyat olduğunu söylemek elbette ki mümkündür.

Türkçe'ye tekinsizlik olarak tercüme edilen bu kavramın Almanca karşılığı Das Unheimlich'dir ve kaynağını Almanca karşılığında bulmaktadır. Çünkü kelime, diğer dillerde Almancadaki gibi, bir noktada tersine dönen bir kelime hâline gelmemektedir. Sözcüğün anlamsal olarak tam bir sağlamasını yapmak isteyen psikanalist, diğer dillerdeki tanımlarını da ayrı ayrı inceler. Freud, diğer dillerde yaptığı araştırma neticesinde, kavramın Almancadaki anlamını birebir taşıdığı sonucuna ulaşmıştır. Kelimenin kapsamlı bir çalışmasını yaptığında, Heimlich ve bu kelimenin karşıtı olan Unheimlich'in aynı noktada buluştuğuna tanık olur.

> ''Anlamları irdelendikçe unheimlich aslında heimlich'in bir alt türü hâline gelir. Şöyle ki, Unheimlich kavramı, Almancada "heim" yani "ev" kelimesinden türetilmiştir. Heimlich ilk olarak "tanıdık, bildik, evcil, dostça, evle ilgili" anlamlarını taşırken, cümle içinde "hayaletsi etkilerden uzak, bildik, teklifsiz bir yer" için de kullanılabilir. Ayrıca "gizli, başkalarının bilmemesi için gözden kaçırılan" anlamına geldiği gibi "mistik, ilahi, gizemli bilginin erişemediği, bilinçdışı, karanlık" anlamlarına gelebilir. Yani Heimlich bir taraftan "eve ve aileye ait olan bilindik, tanıdık" anlamına gelirken cümle içinde "gizli, saklı, karanlık, tehlikeli" gibi anlamlar da taşıyabilmektedir. Bu da kavramı esasen "tanıdık olmayan, bilinmeyen" anlamlarına gelen karşıt kelime Unheimlich ile neredeyse eşleştirebilmektedir. Birbirlerine şaşırtıcı derecede bağlı olan bu iki karşıt kelime, psikanalitik bir terim olarak kullanıldığında her iki anlamı da barındırabilmektedir. Şöyle ki; "eve ait olan, bilinen ve tanıdık" bir şeyin veya durumun belli koşullarda yabancılaşması ve kaygı yaratması Unheimlich yani tekinsiz bir etki ortaya koyabilir. Tekinsiz olan akıl için bildik ve köklüdür ancak bastırılarak akla yabancılaştırılmıştır" (Freud, 2016: 331-332).

En yalın haliyle kavramı ev kelimesiyle tanımlamak kavramın net anlamını ortaya çıkarmaktadır. Çünkü ev insan için bildik, tanıdık olan, en güvenli olan ama aynı zamanda tam tersi duygu durumlarını da hissettirebilecek yerdir.

Freud kavramı net bir şekilde tanımladıktan sonra tekinsizlikle ilgili açıklanması gereken diğer bir hususun da tekinsizliğe nelerin yol açtığının belirlenmesi olduğunu öne sürmüştür. Freud'un tekinsizliğe yol açtığını, tekinsizliğin sebebi olduğunu söylediği unsurlar, bastırılmış olanın geri dönüşü, çocukluk karmaşaları, animistik evren, canlı ile cansız arasındaki belirsizlik (entelektüel belirsizlik), ikiz olgusu, kimlik kaybı, bireyin yabancılaşması, ölüme dair korkular, dil sürçmeleri, konuşmada anlam kaymaları, tekrar durumu, bilinmezlik durumu, gerçeklik algısının sarsılmasıdır. Bu unsurların yanında bunlara bağlı olarak yalnızlık, sessizlik, boşluk ve terk edilmiş izbe yerler, karanlık, aynalar, otomatlar gibi ortamların ve nesnelerin de tekinsizliğe sebep olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü Freud bunların insanoğlunun hiçbir zaman tam anlayamadığı çocuksu anksiyete öğeleri olduğunu ifade eder.

Çalışmasında kavramı hem bir his hem de bir inanç çerçevesinde değerlendiren Freud, bu düşüncesini desteklemek için E.T.A. Hoffmann'ın *Gece Tabloları* (1817) adlı fantastik öykü kitabında yer alan "Kum Adam" öyküsünü inceler. Freud'un edebiyatta tekinsizliğin ustası olarak tanımladığı Hoffmann'ın eserlerindeki gerçek ile düş arasında gidip gelen yapılar ve "öteki ben" gibi temalar, Freud'un ilgisini çekerek onu bu metni psikanalitik olarak

değerlendirmeye yöneltmiştir. Freud, tanıdık olanın nasıl bir tehdit unsuru taşıyarak tekinsizliğe dönüştüğünü, Hoffmann'ın öyküsü üzerinden açıklar. Ayrıca bu öykü üzerinden yaptığı açıklamalar çalışma içerisinde edebî düzlemde tekinsizlik kavramına geçmesini ve o konu için ayrı bir kategori açmasını da sağlamıştır.

"Das Unheimliche" Işığında Edebiyatta Tekinsizlik

Oidipus karmaşası, elektra kompleksi, haz ilkesi, rüya yorumu, bastırma ve dürtüler gibi Sigmund Freud'un geliştirdiği kavramlar yalnızca kendi alanını değil, edebiyatı da oldukça fazla bir şekilde etkilemiştir. Freud'un geliştirdiği bu kavramlar hem eseri yorumlamada hem de yaratımında aktif rol oynamıştır. Bu kavramlardan biri de tekinsizliktir. Sigmund Freud "Tekinsiz" isimli çalışmasında kavramı detaylı bir şekilde tanımladıktan ve temsillerinden bahsettikten sonra edebiyat konusuna da değinir. Bu noktada genel anlamda tanımlanan tekinsizlik kavramı ile edebiyatta yer alan tekinsizliği birbirinden ayırt etmek gerektiğini vurgular. Çünkü kavram aynı olsa da kapsamları ve yansımaları birbirinden farklıdır.

> ''Edebiyatta, öykülerde ve imgelemek yapıtlarda tanımlanan tekinsiz, aslında ayrı bir tartışmayı gerekli kılar. Edebiyat, her şeyin ötesinde gerçek yaşamdaki tekinsizden daha bereketli bir adlandır çünkü gerçek yaşamın bütününü ve bunun yanı sıra gerçek yaşamda bulunamayacak başka bir şeyi daha kapsar. Bastırılmış olanla aşılmış olan arasında zıtlık kapsamlı bir değişiklik yapılmadan kurgusal tekinsize aktarılamaz; çünkü düşlem evreninin etkisi içeriğinin gerçeklik sınamasına sokulmamış olmasına bağlıdır. Bir ölçüde çelişkili sonuç şu biçimdedir: ilk olarak kurgusal alanda tekinsiz olmayanın büyük bir bölümü gerçek yaşamda meydana gelseydi tekinsiz olacaktı ve ikinci olarak kurgusal alanda tekinsiz etkiler yaratmak için kullanılacak araçlar gerçek yaşamdakinden çok daha fazladır" (Freud, 2016: 356).

Yazarın kurmaca dünyasını ve o dünyanın içerisinde yer alanların temsilinin nasıl olacağını özgürce belirleyebiliyor olması tekinsizlik kavramını ve yansımalarını etkiler. Bir başka deyişle edebiyatta tekinsizliği belirleyen temel etmen yazarın kurmaca dünyası içerisindeki unsurları nasıl bir atmosfer içerisinde okuyucuya sunduğudur. Freud bu durumu, edebiyat düzlemindeki tekinsizliğin belirleyiciliğinin yazarın kurgu dünyasını nasıl yansıttığıyla ilgili olduğuna dair düşüncesini masallar üzerinden destekler.

> ''Örneğin masallarda gerçeklik dünyası daha ilk baştan bir yana bırakılmış ve dürüstçe animistik inanç sistemi benimsenmiştir. İstek doyurmalar, gizli güçler, düşüncelerin her şeye gücü yeterliliği, cansız nesnelerin canlanması, masallarda çok

> görülen tüm öğeler burada hiçbir tekinsiz etki uyandırmaz; çünkü bildiğimiz gibi "aşılmış" ve inanılmaz olarak kabul edilmiş şeylerin olası olup olamayacağı konusunda bir yargı çatışması olmadıkça bu duygu doğramaz ve bu sorun masallar dünyasının önermeleriyle daha baştan elenir. Böylece tekinsiz savımızın çelişkilerinin büyük çoğunluğunu sağlayan masalların önerimizin ilk kısmını - gerçek yaşamda tekinsiz olabilecek pek çok şeyin kurgu dünyasında tekinsiz olmadığını- doğruladığını görüyoruz" (Freud, 2016: 356-357).

Edebiyattaki tekinsizliğin alanının daha büyük olmasının tek sebebi kurgusal olanla sınırlı değildir. Yazar ayrıca, okuru da yönlendirerek okur üzerinde de tekinsiz etki yaratabilme gücüne sahiptir. Edebiyatta tekinsiz etki yazarın yaratım gücü ile yalnızca eser bağlamında, kurmaca dünya üzerinde sınırlı kalmaz. Okurun iç dünyasını da etkileyerek reel düzlemde de kendini gösterir. Çünkü okur ister istemez okuduklarıyla bir özdeşim kurar. Bu durum da onun nesnel gerçeklikte olmasına ihtimal vermeyeceği şeylerin olabilirliğine dair şüpheye düşürür. Okur üzerindeki durum yalnızca bu şüpheye düşürme ile sınırlı kalmaz. Yazar, kurgu içerisinde kurmaca dünyadan gerçek yaşama geçiş yapıyormuş gibi yaparak da tekinsiz etkiyi oluşturur. Freud, yazarın bu kurgusal gerçeklikle tekinsizlik oluşturma gücünün bir aldatmaya dayandığını belirtir. "Yazar görünüşte üstesinden geldiğimiz batıl inançları tekrar açığa çıkarmayı dener, bize asıl gerçeği vereceği sözünü vererek aldatır ve ardından çizgiyi aşar" (Freud, 2021: 73).

Okur bunun bir kandırmaca olduğunu fark edene kadar yazar bu tekniği devam ettirir. Okur bunu fark ettiğinde de yazar zaten amacına ulaşmış olur. Okurun düşüncelerini yönlendirerek istediği etkiyi oluşturmuştur. Yazarın okuyucu üzerinde tekinsiz etki yaratmak için kullandığı bir diğer yöntem de yarattığı dünyaya dair okurun zihninde onu merakta bırakacak soru işaretleri oluşturmak ya da sonuca ilişkin kesin bir bilgi vermemektir. Yazar bir belirsizlik ortaya çıkarır. Eser boyu devam eden bu belirsizlik ve merak durumu tekinsiz etkiyi yaratır.

Tüm bu durumlar göz önüne alındığında Freud'un "kurguda gerçek hayattakinden daha çok tekinsiz etki yaratacak araç vardır." önermesi doğrudur. Çünkü yazar yarattığı kurmaca dünya içerisinde oluşturduğu unsurlara tekinsiz etkiyi verebilme gücüne sahiptir. Kurmaca içerisinde bu etkiyi yaratmak için elinde hayal gücünün sınırsız imkânları vardır. Ayrıca yazar tekinsiz etkiyi sadece yarattığı kurmaca dünya içerisinde yer alan unsurlara yükledikleriyle değil okurla eser üzerinden ilişki kurarak da yaratır. Tekinsiz etki sadece kurmaca dünyası içerisindeki olaylarda sınırlı kalmaz, yazarın aktarım gücüyle, kullandığı yöntemlerle okurun iç dünyasına da sirayet eder (Kutlu, Kadızade, 2025: 57).

Tekinsiz ile karıştırılan türlerden bir diğeri de fantastiktir. Benzer şekilde fantastiğin de tekinsizlik ile etkileşim içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Gerçeğin temsilinde belirsizlikler, uyuşmazlıklar yaratan fantastik, bu yönüyle tekinsizlik duygusunu oluşturur. Gerçek ve gerçek olmayan arasındaki belirsizliğin vurgulanması, bastırılanın geri dönüşünün insan aklıyla uyuşmayacak şekildeki temsilleri ile fantastik adeta tekinsizlik ile bütünleşir. Hatta fantastik tür denilince akla gelen ilk isimlerden biri olan Tzvetan Todorov İzleklere, psikolojik ve tarihsel okumalara yer verdiği *Fantastik /Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım* adlı eserinde fantastik metinleri fantastik kılan özelliğin metinden okura geçen bir ikircim ya da karasızlık deneyimi olduğunu vurgular. "Fantastik bir kararsızlık süresi kadardır: algıladıkları şeyin paylaşılan düşüncenin tanımladığı biçimiyle, 'gerçeklik' olup olmadığına karar vermek durumunda kalan okuyucu ve öykü kişisinin ortak kararsızlığıdır" (Todorov, 2012: 47) diyen Todorov'un fantastiğin koşullarından bir olarak ele aldığı tekinsizlik kavramı ile Freud'un tanımladığı tekinsizlik tam olarak örtüşmemektedir. Todorov'a göre tekinsiz olan yanıltıcı bir gerçeklik barındırır. Todorov, tuhaf olanın ardında, doğa yasalarıyla açıklanabilen mantıklı nedenlerin olduğunu ileri sürer. Freud için psikanalitik bir öge olan tekinsizlik, kökleri çocukluktan kalan bir deneyim, inanç ve bireyin bilinçdışıyla ilgilidir.

> "Bu duygunun oluşması için belli koşullar oluşmalıdır. Öncelikle bilinçdışı ile ilişkilendirmek gereklidir; bastırılmış aşina bir duyguyu anımsatmalıdır, sonra olay rastlantıya yer vermeyecek şekilde tekrarlar oluşturmalıdır. Ayrıca olaylar, olağanüstü bir evrende değil yaşadığımız olağan düzen içinde cereyan etmelidir" (Yağcı, 2021: 42).

Görüldüğü üzere Freud'un tekinsizliğin kurmaca dünyasındaki temsili ile ilgili ortaya attığı görüşler tekinsizliği içerisinde bulunduran, etkileşim içerinde olan türler için de geçerlidir. Tekinsizlik hangi düzlemde ele alınırsa alınsın bir nesnenin, durumun, olayın tekinsiz diye nitelendirilebilmesi için bilinçdışı ve bastırma mekanizması ile ilişkili olması gerekmektedir.

Tüm bunlara ek olarak tekinsiz kavramının edebiyat ile ilişkisine dair değinilmesi gereken son husus kurgudaki tekinsizlik unsurlarıdır. Elbette ki genel anlamdaki tekinsizlik hissini oluşturan unsurların kurguda da geçerli olduğunu söylemek mümkündür, ancak kurmaca dünyada bu unsurlar hem yazarın yaratım gücüne bağlı olarak arttırılabilir hem de eser incelemelerinde tekinsizliğin tespitini daha doğru yapabilmek için bu unsurları kendi içerisinde ayırmak gerekir. Kurgudaki tekinsizlik kodlarını kendi içerisinde kişiden kaynaklı olanlar ve mekânsal olarak ayırmak mümkündür. Ayrımı bu şekilde yapmayı

mümkün kılan şey bireyin kendi benliğine yabancılaşmasının ve bulunduğu mekâna yabancılaşmasının, tekinsizlik kavramının üzerinde durduğu iki durum olmasıdır. Edebî eserlerde hep tekinsizlik kavramı için kişiler ve mekân ögeleri çerçevesinde kodlar oluşturulmuştur.

Kişilerden kaynaklanan tekinsizlik unsurları içerisinde, tekrar olgusu ikizlik kavramı, kastrasyon kompleksi, kişilerdeki belirsizlik, düşünsel her şeye gücü yetme ilkesi, entelektüel belirsizlik, ölüme dair korkular, bastırılanın geri dönüşü, kimlik kaybı, yalnızlık, gerçeklik algısının sarsılması, dil ve anlam kaymaları ve rüya olgusu gibi unsurlar yer alır. Mekânsal tekinsizlik kodlarının içinde ise sessizlik, karanlık, ıssızlık kavramları iğrençlik, sıkışma ve labirent, mekânsal belirsizlik, düşünsel her şeye gücü yetme ilkesi, entelektüel belirsizlik ve rahim düşlemi gibi unsurlar vardır.

Belirsizlik, düşünsel her şeye gücü yetme, entelektüel belirsizlik gibi unsurlar her iki kısım için de ortaktır çünkü bu unsurların kurguda işlenişinde her iki taraf için de olay örgüsü oluşturmak mümkündür.

Kısaca özetlersek, tekinsizlik kavramını edebiyatta genel anlamdaki tekinsizlikten ayırmak gerekmektedir. Çünkü kurmaca dünyasında kavram kendine çok daha büyük bir etki alanı yaratır. Edebiyatta tekinsizin yaratımındaki bu büyük etki alanı kendini tekinsizliğe neden olan unsurlarda da gösterir. Bu unsurlar temelde kategorilere ayrılmış olsa da yazarın yaratım gücü ile etkisi arttırılabilir, çoğaltılabilir ve dönüştürülebilir. Dolaysıyla tekinsizlik birçok eser içerisinde yer alabilir. Belirli türlerin içerisinde tematik olarak kullanılabilir, ancak genel anlamdaki tekinsizlik kavramında olduğu gibi edebiyattaki tekinsizlik kavramında da dikkat edilmesi gereken tek husus kavramın ne olduğunun iyice anlaşılması ve iç içe geçtiği durumlarda bile başka türlerle, kavramlarla karıştırılmamasıdır. Bunun için de incelenmesi gereken temelde belirsizlik durumu içerisinde bilinçdışı ile ilişki ve bastırılanın geri dönüşünün varlığıdır. Bu yüzden sadece korkutucu olması, belirsizlik barındırması ve benzeri durumlar yeterli değildir. Aslında tekinsiz, tanıdık olan ama bastırma mekanizması ile yabancılaştırılmaya çalışılmış olandır.

Gerçeklikten Tekinsizliğe: Cemil Kavukçu'nun Öykü Anlayışı

Cemil Kavukçu'nun modern Türk öyküsündeki yerini belirleyen ana kriter, kısa öykünün 1980'lerde yaşadığı "meşruiyet bunalımı"na getirdiği biçimsel ve tematik çözümlerdir. Semih Gümüş'ün "öykücülükte kan kaybı durdu" yorumunu yaptığı 1990'lar, tam da Kavukçu'nun üretkenliğinin arttığı dönemdir (Gümüş, 1999: 78). Yazarın "oyun estetiği"ni

diyaloglar ve ritim aracılığıyla öyküye içkin hâle getirmesi, klasik dramatik örgüyü parçalayarak okuru metne aktif ortak kılar (Aslankara, 2017: 173).

Kavukçu'nun öykü dünyası, ilk bakışta "kolay okunan" bir gerçekçilikle kuşatılmış görünse de kırılma noktalarındaki belirsizlik, okuru daima yeniden yorum yapmaya zorlar. Her yeni okuma farklı bir anlam katmanı açığa çıkar. Bu nedenle metinler, döngü içinde tükenmeyen bir kaynak gibi davranır. Yazar, taşra nostaljisi ile kent yabancılaşması arasındaki gerilimi, gerçeklik-samimiyet-derinlik üçgeniyle harmanlayarak Türk öykücülüğünde yeni bir patika açmıştır.

Cemil Kavukçu, Türk edebiyatında özgün anlatım tarzı ve tematik derinliğiyle öne çıkan bir yazar olarak önemli bir konuma sahiptir. Eserleri, farklı kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmeye elverişli olmakla birlikte, özellikle belirsiz sonlar, karakterlerde yinelenen davranış kalıpları, tekrar olgusu, gündelik yaşamın sıradan ayrıntılarını estetik bir kurguya dönüştürme biçimi ve okuru sürekli yeni anlam arayışlarına yönelten çok katmanlı yapısı ile dikkat çeker. Bu özellikler, Kavukçu'nun öykülerini Freud'un tekinsizlik kavramı bağlamında incelemeye elverişli hâle getirmektedir. Yazarın metinlerinde bastırılmış olanın geri dönüşü, tanıdık olanın yabancılaşması ve bilinçdışının sızmaları gibi tekinsizliğin temel göstergeleri izlenebilmektedir.

Freudyen Tekinsizlik Bağlamında "Kovan" Öyküsü

Cemil Kavukçu'nun "Kovan" adlı öyküsü, bir adamın zihinsel çözülüş sürecini, geçmişle hesaplaşmasını ve içsel yalnızlığını anlatan yoğun bir bilinç akışı metnidir. Öykü, anlatıcının evden ayrılma hazırlığıyla başlar ve zihinsel karmaşayı görünür kılar. Kıyafet, müzik kasetleri, kitap seçimi gibi sıradan detaylar, geçmişle olan duygusal bağlarını ve travmalarını açığa çıkarır.

Anlatıcı, eşiyle yaptığı kısa ama gergin vedadan sonra gece bir taksiyle yola çıkar. Yağmurlu ve ıssız bir gece atmosferinde bir sahil kasabasına varır. Bu kasaba, daha önce karısıyla yaz tatillerini geçirdiği, ancak şimdi terk edilmiş, rutubetli, örümceklerle ve çürümeyle dolu bir yazlıktır. Eve yerleştiğinde evin üst katında, tavan arasında bir arı kovanı keşfeder. Bu kovan, hem fiziksel bir tehlike hem de zihinsel bir metafor olarak öykünün merkezine yerleşir. Kovan, düzenin ve aynı zamanda bastırılmış geçmişin simgesidir.

Yalnızlaşma ve Yabancılaşmanın Öykü Evrenindeki Konumu

Kavukçu'nun karakterleri çoğu kez taşra ya da kent ara mekânlarında kendi iç dünyalarıyla hesaplaşırken dış dünyayla bağlarını kaybeden figürlerdir. Bu yönüyle "Kovan", bireyin kendini arama çabasıyla birlikte gelişen bir "içe çekilme" ve "kapanma" öyküsüdür. Başkişinin fiziksel olarak evden ayrılıp başka bir mekâna -yazlık eve- yönelmesi, görünürde bir kaçışı temsil eder, ancak bu kaçış, bireyin kendine, daha doğrusu bilinçdışının karanlık odalarına yaptığı bir inişin alegorik biçimidir.

Öykü, başkişinin "yolculuk hazırlığı" sahnesiyle açılır. Bu açılış, karakterin içsel uyumsuzluğunun ve çevresine karşı kurduğu mesafeli tutumun habercisidir. Eşiyle arasında geçen diyalog, onun çevresiyle ve özellikle yakın ilişkilerinde sergilediği duygusal kopukluğu açık eder.

> "Aaa, evet, güzel. Neden coşku yok ses tonunda, neden kazağı hemen giyip aynanın önüne koşmuyorsun, neden onu kucaklayıp ayaklarını yerden keserek kendi ekseninde döndürmüyor ve öpmüyorsun: Hep böyle bir kazağım olmasını isterdim karıcığım. Neden karşındakinin hoşlanacağı biçimde davranamıyorsun... Davranamıyordu işte." (Kavukçu, 2009: 1).

Burada dikkate değer olan, Kavukçu'nun karakterinin yalnızlığını salt bir duygulanım düzeyinde kalmadan, varoluşsal bir yabancılaşma biçimi olarak yansıtmasıdır. Başkişi, eşiyle aynı mekânda bulunmasına karşın, zihinsel olarak bambaşka bir düzlemde yaşam sürmektedir. Bu nedenle "yolculuğa çıkma" arzusu, basit bir kaçıştan öte, iç dünyasındaki çözülmeyi durdurma çabasını ifade eder.

Yolculuk Motifi ve Yabancılaşmanın Başlangıcı

Başkişinin eşiyle yaptığı konuşma, onun bu yolculuğu "kendini bulma" amacıyla kurguladığını gösterir. "Tek başıma olmayacağım ki, kendimle buluşmaya gidiyorum" (Kavukçu, 2009: 3) ifadesi, öykünün merkezinde yer alan içe dönüş temasını açıklar. Ancak karakterin bu sözleri, eşinin anlayamadığı bir dilde söylenmiştir. Bu durum, çift arasındaki iletişimsizliğin yanı sıra başkişinin kendi anlam dünyasında yalnızlaşmasını da temsil eder.

Eşi onun bu yolculuğa çıkmasını hiç istemez. Başkişinin içsel bunalımlarını, gitgide kendine ve çevresine olan yabancılaşmasını ve temelde kendini bulma isteğiyle çıkacağı bu yolculuk isteğini bir türlü anlayamaz.

> "Kadın adamın kollarından kurtuldu ve dönüp bir kez daha yüzüne baktı. Genellikle kısık olan gözleri büyük büyüktü; karşısındaki yüzde okumak istediğini okuyamamışçasına ısrarla ve kuşkuyla bakıyordu. Bu gece, böyle bir havada gitmen şart mı? O hakkını birkaç gün sonra kullanamaz mısın? Hem, tek başına ne

> yapacaksın oralarda? Tek başıma olmayacağım ki, kendimle buluşmaya gidiyorum. İçimdeki ayaklanmayı orada bastıracağım. Kansız bir darbe olacak; efendi görünüşlü, romantik ve serseri bir yanımı oturtacağım tahtıma. Dinleneceğim, sessiz, insansız bir ortamda oturup ayaklarımı uzatacağım ve gözlerimi kapayıp müzik dinleyeceğim. Kalkıp yemek bile yemeyeceğim (ama bir şeyler içerim), uykum gelince oracıkta uyuyuvereceğim. Dinleneceğim karıcığım, yalnızca dinleneceğim. Burada da dinlenebilirsin. Bir odaya çekilirsin, yanına kimse girmez, müzik dinler ve Allahın cezası teksleri okursun. Anlamıyor. Burada olmayacağını bilmiyor…" (Kavukçu, 2009: 3).

Eşinin "Bu gece, böyle bir havada gitmen şart mı?" sorusunun tekrarı, öyküde hem diyalojik hem simgesel bir işleve sahiptir. Bir yandan bu tekrar, kadının kaygısını ve başkişinin kararlılığı karşısında çaresizliğini vurgular. Öte yandan, tekrarlanan ifade aracılığıyla anlatıda döngüsel bir zaman algısı kurulur. Bu döngüsellik, Freud'un "tekinsizlik" tanımında belirttiği, tanıdık olanın beklenmedik biçimde rahatsız edici hale gelmesi hissiyle örtüşür. Aynı söz, aynı ses tonu, aynı mekân ve her tekrarda artan bir huzursuzluğa dönüşür.

Başkişinin evden ayrılması, öyküde fiziksel bir eylemden çok, bilinçle bilinçdışı arasındaki geçiş anını temsil eder. Yolculuğun hedefi olan yazlık ev, toplumsal ilişkilerin dışına çıkılmış, zamanın donduğu bir alandır. Öyküdeki "mekân", Sartre'ın ya da Camus'nün karakterlerinde olduğu gibi varoluşsal bir ayna işlevi görür. Başkişi ne kadar dışarıya giderse gitsin, kendinden kaçamaz, her adımda kendine daha çok yaklaşmaktır.

Tekinsiz Mekân: Yazlık Ev ve "Kovan"

Başkişinin yazlık eve varışıyla birlikte öykü, gerçeklik sınırlarını belirsizleştiren bir atmosfer kazanır. Eve vardığında "üst balkondaki direğin balkon duvarına yakın bölümünde bir kütle" fark eder (Kavukçu, 2009: 6). İlk anda ne olduğunu anlayamadığı bu kütlenin, bir süre sonra yabanarıları tarafından yapılmış bir kovan olduğunu keşfetmesi, öykünün kırılma noktasını oluşturur.

Kovanın tasviri -"bir kavun büyüklüğünde, plastik gibi, yamru yumru, ağır akışkan bir maddeye benziyordu"- anlatıya doğrudan fiziksel bir tiksinti duygusu taşır. Bu betimleme, yalnızca doğa ile karşılaşmanın değil, bastırılmış olanın yüzeye çıkışının da simgesidir. Freud'un "tekinsiz" kavramına göre tanıdık olanın (ev, balkon, doğa) içinde beliren tuhaf ve tehditkâr bir unsur, bireyin içsel bastırmalarını harekete geçirir. Dolayısıyla kovan, başkişinin zihnindeki "düzen arayışı" ile "içsel karmaşa" arasındaki çatışmayı cisimleştiren bir nesneye dönüşür.

Kavukçu'nun detaylı ev betimlemesi, öykünün atmosferini gittikçe karartan bir işlev görür. Yalnızca terk edilmiş bir mekânın fiziksel durumunu anlatmaz. Başkişinin iç dünyasının çürümüşlüğünü de dışa vurur. Mekân, ruh halinin izdüşümüdür. "Evin içi karanlık ve havasızdı, küf kokuyordu... Kapının pervazına da örümcekler yerleşmiş ve mendil gibi ağlar örmüşlerdi" (Kavukçu, 2009: 7). Örümcekler ve arılar gibi küçük canlıların evi "ele geçirmiş" olması, anlatıda tekinsizliği somutlaştırır. "İçeriden örümcekler, dışarıdan yabanarıları" (Kavukçu, 2009: 7) ifadesi, başkişinin hem dış hem iç tehditlerle kuşatılmış ruhsal durumunu temsil eder. Bu sahne, Freud'un "bastırılanın geri dönüşü" kavramıyla da ilişkilidir. Terk edilen mekân, bastırılmış korkuların ve suçlulukların geri dönme alanıdır.

Bastırılanın Geri Dönüşü: Karabasanlar ve Bilinçaltı

Öykünün ilerleyen bölümlerinde başkişinin "üç karabasanı"ndan söz edilir. Bu karabasanlar -okulda başarısızlık, askerlik ve cinayet- bilinçaltına gömülmüş suçluluk ve korkuların sembolleridir. Karakterin "Ürdün'ü ezberleyemediği için bütün diplomalarının iptal edilmesi" kâbusu (Kavukçu, 2009: 8), toplumsal yeterlilik ve başarı ideolojisine duyulan bastırılmış kaygının bir yansımasıdır. Askerlikle ilgili karabasan, otoriteye ve disipline duyulan korkunun izdüşümüyken, cinayet kâbusu doğrudan suçluluk duygusunu simgeler. Bu üç karabasanın aynı gecede görülmesi, bastırılmış içeriklerin denetimsiz biçimde bilince sızdığını, bastırılanın eşzamanlı geri dönüşünü gösterir. Freud'a göre bu tür rüyalar, bireyin bilinçdışında yer alan travmatik öğelerin uykuda yeniden canlanmasıyla ilgilidir. Başkişinin "ilk kez üçünü de peş peşe aynı gece gördü" (Kavukçu, 2009: 8) cümlesi, hem kronolojik hem psikolojik bir kırılma anıdır. Bu noktadan itibaren öyküde gerçek ile düş, bilinç ile bilinçdışı arasındaki sınırlar bulanıklaşır.

Karabasan sahnelerini izleyen "çığlık" olayı, tekinsizliğin somutlaştığı başka bir örnektir. Başkişi sesin kaynağını bulamaz, nihayetinde çığlığın bir baykuşa ait olduğunu fark eder. Bu yanlış algılama, Freud'un "tekinsiz" tanımında yer alan "animistik düşüncenin kalıntıları"yla örtüşür. İnsan zihni, bilinmeyen bir sesi hemen doğaüstü bir tehlike olarak yorumlar. Dolayısıyla baykuş sesi, hem korkunun hem de yalnızlığın yankısıdır.

İletişimsizlik, Nevrotik Algı ve Bilinç Bulanıklığı

Eşiyle yaptığı telefon konuşması, başkişinin içsel yabancılaşmasının doruk noktasıdır. Kadının "Hiç yapmazdın. Kuş falan vurmayı düşünmüyorsun herhalde" demesi (Kavukçu, 2009: 9), onun kocasını artık tanıyamaz hale geldiğini gösterir. Başkişinin "Kendimi vuracak cesaretim yok, korkma" yanıtı ise hem ironik bir ton taşır hem de ölümü düşünsel

olarak gündemine aldığını ima eder. Bu diyalog, karakterin bilinç bulanıklığını da açığa çıkarır. İletişim yüzeyde sürse de anlam düzleminde tamamen kopuktur. Freud'un "nevrotik tekrar" adını verdiği davranış biçimine benzer şekilde başkişi sürekli aynı düşüncelere döner, karısı ise aynı soruları yineler. Böylece konuşma, iki farklı bilinç düzeyinin çarpışmasına dönüşür.

Öyküdeki yoğun alkol tüketimi, bu bilinç bulanıklığını daha da derinleştirir. Anlatıda açıkça ifade edilmese de başkişinin düşünce zinciri giderek parçalanır; "ben" söylemi çözülür ve iç monologlar bir tür bilinç akışı biçimine dönüşür. Bu dilsel dağınıklık, yalnızca karakterin ruh halini ele vermekle kalmaz, öykünün biçimsel dokusunu da belirler.

Kovanın Simgesel Katmanları: Düzen ve Kaos

Kavukçu, öykünün merkezinde yer alan kovan imgesini çok katmanlı biçimde kurgular. Kovan, doğadaki düzenin ve işleyişin bir sembolüdür: "O garip nesne içinde akıl almaz bir düzen, kusursuz bir geometrik yapı var. Arıların düzeni" (Kavukçu, 2009: 11). Bu düzen, başkişinin kaotik iç dünyasına zıt bir düzendir, ancak aynı zamanda tehditkar bir bütünlük de taşır. Kovan, bireyin erişemediği ama özlemini duyduğu harmoninin dışsal temsiline dönüşür.

Öykünün sonunda başkişinin tabancasını alarak kovana ateş etmesi, bastırılmış olanın geri dönüşüne karşı yapılan sonuçsuz bir saldırıdır. Bu eylem, bilinçdışının karanlık öğelerine yöneltilmiş ama başarısız bir "arınma girişimi"dir. Kovandaki patlama, binlerce arının "bulut gibi yükselmesi", arıların "doğrudan ona yönelmesi" (Kavukçu, 2009: 16) başkişinin ölümüne değilse bile, ruhsal çözülmesinin tamamlanmasına işaret eder. Freud'un "tekinsiz" duyguyu tanımlarken belirttiği gibi, burada da korku, ölüm ve tanıdıklığın karışımı hâkimdir. Kovan tanıdık bir doğa parçası iken, bir anda ölümcül bir tehdide dönüşür.

"Kovan" öyküsünün tamamında hâkim olan belirsizlik, tekinsizliğin temel duygusal zeminini oluşturur. Olayların çoğu gece, yağmurlu ve kapalı bir havada gerçekleşir. Bu atmosfer, karakterin içsel karanlığını yansıtan bir dış çevre oluşturur. Özellikle "yağmur başladı, başlayacak" (Kavukçu, 2009: 7) cümlesi, sürekli bir eşiğe, bir olasılığa işaret eder. Bu başlayacak ama başlamayan durum, tekinsiz duygunun süregitmesini sağlar. Okur, hiçbir zaman tam olarak ne olacağını bilemez. Belirsizlik, zaman algısında da hissedilir. Olayların kesin bir kronolojisi yoktur. Rüyalar, sanrılar ve gerçek olaylar birbirine karışır. Bu da anlatıyı, Freud'un tekinsizliği tanımlarken belirttiği gerçeklik-yalancı gerçeklik ikiliği içine yerleştirir.

Son sahnede başkişinin kovana ateş etmesiyle birlikte öykü, bir çözülme anında son bulur. Telefonun "bir kez daha çalıp sonra susması" (Kavukçu, 2009: 16) hem iletişimin hem yaşamın kesintisini simgeler. Bu kesinti, öykü boyunca birikmiş olan yabancılaşma, korku, suçluluk ve yalnızlık duygularının birleştiği noktadır.

Kovan, modern bireyin kendinden kaçma çabasının aslında bir kendine saplanma olduğunu gösterir. Başkişinin içe dönüş yolculuğu, kendi bilinçaltının karanlık kovuğunda -tıpkı arıların kovanda dönüp durması gibi- sıkışıp kalır. Kovanın düzeni, bireyin kaosuyla karşılaştığında tekinsiz bir çatışma doğar. Dolayısıyla öykü, hem psikolojik hem varoluşsal düzeyde tekinsizlikle örülüdür. Yağmurlu geceler, küflü ev, karabasanlar, çığlık sesleri, alkolün tetiklediği bilinç bulanıklığı, bastırılanın geri dönüşü ve nihayet ölümle sonuçlanan saldırı eylemi ve tümü tek bir duygu ekseninde birleşir: Yabancılaşmanın tekinsizliği. Kavukçu, sıradan bir kaçış hikâyesini bireyin içsel çözülmesinin alegorisine dönüştürerek modern kent insanının yalnızlığını Freud'un "tekinsiz" atmosferine yerleştirir.

SONUÇ

Freud'un kapsamlı bir biçimde tanımladığı tekinsizlik kavramı, edebiyatın psikanalizden en çok yararlandığı kavramlardan biridir. Tekinsizlik yalnızca kurmaca dünyaları ve bu dünyaların unsurlarını oluşturmada kullanılan bir araç olmakla kalmamış, aynı zamanda belirli tür ve temalarla özdeşleşmiştir. Türk edebiyatında psikanalizden yararlanan pek çok yazar vardır. Cemil Kavukçu, özellikle *Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak* adlı kitabındaki öykülerde tekinsizlik temsillerini dikkat çekici bir biçimde işleyen yazarların başında gelmektedir.

Freud'un ileri sürdüğü bastırılmış olanın geri dönüşü, tekrarın yarattığı huzursuzluk, rüya ile gerçek arasındaki sınırın silikleşmesi, belirsizlik, ölüm olgusunun gündelik yaşama sızması, yalnızlık, yabancılaşma, bilinç bulanıklığı ve mekânsal tekinsizlik gibi unsurlar, "Kovan" öyküsünde çok katmanlı bir biçimde temsil edilir. Cemil Kavukçu'nun öyküsünde, sıradan görünen mekânlar bireyin iç dünyasındaki korkuların ve bastırılmış arzuların dışavurum alanına dönüşür. Bu yönüyle, gündelik hayatın tanıdık atmosferi giderek tuhaflaşır, tanıdık olan yabancılaşır ve okurda huzursuzluk uyandıran bir estetik deneyim yaratır.

Öyküdeki tekinsizlik, yalnızca olay örgüsünde değil, anlatım biçiminde de hissedilir. Anlatıcının bilinç akışına yaklaşan dili, rüya ile gerçek arasındaki sınırı bulanıklaştırarak karakterin ruhsal çözülüşünü görünür kılar. "Kovan", bireysel nevrozların ve bilinçdışı çatışmaların dışavurumuna odaklanırken modern öznenin yabancılaşmış ve parçalanmış

benliğini de yansıtır. Bu bakımdan eser, Türk edebiyatında tekinsizlik estetiğini merkeze alan örneklerden biri olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Aslankara, Sadık (2017), "*Cemil Kavukçu Öykücülüğünde Yaratıcı Yazarlık*", https://sadikaslankara.com, (Erişim tarihi: 07.10.2025).

Derrida, Jacques (1993), **Specters of Marx: The State of The Debt, The Work of Mourning and The New International**, (P. Kamuf, Çev.), Routledge, London.

Dumanlı Kadızade, Esma. & Kutlu, **Recep** (2025), **Tekinsiz Tür İnceleme Teorisi**, Akademisyen Kitabevi, Ankara.

Freud, Sigmund (2016), "Das Unheimliche [Tekinsiz]", **Sanat ve Edebiyat**, (A. T. Kapkın & E. Kapkın, Çev.), Payel Yayınları, İstanbul, 325–365.

Freud, Sigmund (2021), **Tekinsizliğin Psikolojisi Üzerine**, Laputa Kitap, İstanbul.

Gümüş, Semih (1999), "*Öykücülüğümüzde Kan Kaybı Durdu ve Öykü Yeniden Gündeme Gelmeye Başladı*", **Adam Öykü**, 24, 78–85.

Jung, Carl Gustav (1959), **Archetypes And The Collective Unconscious**, Princeton University Press, Princeton NJ.

Kalkan Yağcı, Nihal (2021), "*Julio Cortázar'ın 'Ele Geçirilmiş Ev' Öyküsünde Bastırılanın Geri Dönüşü ve Tekinsizlik*", **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, 25, 1161–1163.

Kavukçu, Cemil (2009), **Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak**, Can Yayınları, İstanbul.

Kristeva, Julia (1982), **Powers of Horror: An Essay on Abjection**, Columbia University Press, New York NY.

Nietzsche, Friedrich (2002), **Güç istenci: Bütün Değerleri Değiştiriş Denemesi**, (S. Umran, Çev.), Birey Yayıncılık, İstanbul.

Ümer, Engin (2014), "Güncel Sanat İmgesi Olarak 'Tekinsiz' Nesne", **Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Todorov, Tzvetan (2012), **Fantastik: Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım** (N. Tanyolaç

Öztokat, Çev.), Metis Yayınları, İstanbul.

Wittgenstein, Ludwig (2023), **Felsefi Soruşturmalar** (H. Barışcan, Çev.), Metis Yayınları, İstanbul.